ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ ДО ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

PRODUCTION PRACTICE IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL READINESS OF FUTURE BACHELORS OF PHYSICAL THERAPY, OCCUPATIONAL THERAPY FOR PHYSICAL REHABILITATION

У статті розглянуто проблему покращення фахової підготовки майбутніх бакалаврів із фізичної терапії та ерготерапії через особливу організацію їхньої виробничої практики. Встановлено й схарактеризовано напрями поліпшення умов організації практичної підготовки майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії в умовах потенційної майбутньої професійної діяльності. Основна думка спрямована на розкриття процесу підготовки майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії як складної прогресивної системи, яка здійснює підготовку кваліфікованого фахівця нового покоління для реалізації вмінь і навичок у сфері оздоровчо-реабілітаційних і відновлювальних послуг, а отже важливою складовою є організація практичної роботи студентів.

Стаття характеризує:

- низку функцій виробничої практики: адаптаційну, навчальну, виховну, розвивальну й діагностичну;
- дотримання специфічних принципів: динамічності й комплексності, інтеграції закладу освіти й бази практики, варіативності змісту, форм і методів навчання, колективного аналізу діяльності студентів та інше;
- специфічні завдання виробничої практики: спостереження за роботою реабілітологів; складання плану індивідуальних програм реабілітації окремих пацієнтів; співпрацю (допомогу) з персоналом реабілітаційної установи; виконання індивідуального завдання в галузі фізичної реабілітації дітей дошкільного віку; накопичення емпіричного матеріалу для виконання кваліфікаційного дослідження.

Аналіз стану виробничої практики майбутнього спеціаліста з фізичної терапії та ерготерапії як засобу підготовки фахівців цієї галузі для фізичної реабілітації дітей дошкільного віку виявив ряд суттєвих недоліків: перебільшення обсягу теоретичної підготовки в освітніх програмах і недостатній обсяг педагогічної практики; переважна спрямованість підготовки майбутніх фахівців на теоретичне осмислення професійної діяльності без урахування важливості знань, умінь і навичок майбутнього спеціаліста у фізичній реабілітації дітей дошкільного віку; тенденція до збільшення часу на самостійну й індивідуальну роботу студентів і зменшення кількості годин на теоретичні лекції та практичну підготовку майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії; порівняно короткий період стажування, що недоцільно для формування професійних навичок і вмінь фізичної реабілітації дітей дошкільного віку.

Ключові слова: виробнича практика, професійна готовність, майбутні фахівці з фізичної терапії та ерготерапії, фізична реабілітація, діти дошкільного віку.

The article analyzes the problem of optimizing the practical training of future specialists in physical therapy and occupational therapy. The article reveals the peculiarities of the organization of production practice of future specialists in physical therapy and occupational therapy; identified areas for improving the practice of future specialists in physical therapy and occupational therapy. The leading idea of the study is based on understanding the process of training future specialists in physical therapy and occupational therapy as a complex dynamic system that provides the formation of a competent specialist of the new generation, prepared for professional activity and competitive in the market of health and rehabilitation services.

The article describes:

- a number of functions of production practice: adaptive, educational, pedagogical, developmental and diagnostic;
- observance of specific principles: dynamism and complexity, integration of educational institution and base of practice, variability of the maintenance, forms and methods of training, the collective analysis of activity of students and others;
- specific tasks of production practice: observation of the work of rehabilitation specialists; drawing up a plan of individual rehabilitation programs for individual patients; cooperation (assistance) with the staff of the rehabilitation institution; performance of an individual task in the field of physical rehabilitation of preschool children; accumulation of empirical material for qualification research.

Analysis of the state of production practice of the future specialist in physical therapy and occupational therapy as a means of training specialists in physical therapy and occupational therapy for physical rehabilitation of preschool children has identified a number of significant shortcomings: exaggeration of the volume of theoretical training in educational programs and insufficient volume of pedagogical practice; the predominant orientation of the training of future professionals on the theoretical understanding of professional activity, without taking into account the importance of knowledge, skills and abilities of the future specialist in the physical rehabilitation of preschool children; the tendency to increase the time for independent and individual work of students and reduce the number of hours for theoretical lectures and practical training of future specialists in physical therapy and occupational therapy; a relatively short period of internship, which is impractical for the formation of professional skills and abilities of the physical rehabilitation of preschool children.

Key words: production practice, professional readiness, future specialists in physical therapy and occupational therapy, physical rehabilitation, preschool age.

УДК 378.147.091.33
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/31-1.16>

Демченко Л.В.,
викладач кафедри здоров'я, фізичної терапії, реабілітації та ерготерапії
Навчально-наукового інституту фізичної культури
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Проблема формування професійної готовності майбутніх фахівців фізичної терапії та ерготерапії актуальна, оскільки студенти, які здійснюють навчання на таких спеціальностях, повинні бути готовими до майбутньої професійної діяльності в особливих умовах. Необхідність осмислення проблем професійної готовності майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку в сучасних умовах зумовлена насамперед розвитком високотехнологічного освітнього процесу в дошкільних установах і гострою потребою у кваліфікованих фахівцях, здатних здійснювати творчий підхід у розв'язанні пріоритетних завдань професійної діяльності. Слід готувати майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії до певної специфіки їхньої практики, яка потребує високого рівня підготовленості, в тому числі й фізичної, що передбачає сформований і водночас активний характер рухових дій, психічної, що забезпечує сприйняття особливих соціальних і психологічних умов професійної діяльності, підготовленості до саморозвитку, зокрема розвитку в собі здатностей адаптуватися та самонавчатися.

У межах професійної підготовки фахівця педагогічна практика є одним із дієвих засобів формування професійної готовності. Освітні програми їхньої підготовки з необхідністю передбачають вивчення фахових дисциплін, яке завершується виробничою практикою, що гарантує студентам результативність у формуванні уявлень про майбутню професійну діяльність та особливості її реалізації в реальних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Організація практики студентів регулюється низкою нормативних актів і положень: Закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), чинні на тепер Накази Міністерства освіти і науки України (далі – МОНУ) «Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» (1993 р.), внутрішні університетські положення про організацію практик студентів закладів вищої освіти тощо. Удосконалення практичної підготовки студентів увиразнено в таких нормативних документах: лист МОНУ «Про практичну підготовку студентів» (2009 р.), Положення «Про практичну підготовку студентів вищих навчальних закладів» (2011 р.), розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану першочергових заходів із виконання Державної програми розвитку внутрішнього виробництва» (2012 р.), наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Щодо плану першочергових заходів з виконання Державної програми розвитку внутрішнього виробництва» (2012 р.), рекомендації про проведення практики студентів вищих навчальних закладів,

які розроблені Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти.

Закон України «Про вищу освіту» (2017 р.) визначає практичну підготовку студентів у ЗВО як один із важливих компонентів освітнього процесу. Разом з іншими видами занять, форм навчання та засобів фахової підготовки практична підготовка «здійснюється шляхом проходження практики на підприємствах, в установах та організаціях згідно з укладеними вищими навчальними закладами договорами або в його структурних підрозділах, що забезпечують практичну підготовку» [3].

Проблему професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації та ерготерапії у ЗВО розглядають Ю. Лянной (2015 р.), Н. Бєлікова (2012 р.), Л. Сущенко (2015 р.) та інші. У своїх дослідженнях автори більшою мірою приділяють увагу моделюванню та характеристиці основних компонентів професійної компетентності, розглядають становлення особистості фахівця в контексті цілей і завдань фізичної культури [1; 4; 7].

Проте узагальнення результатів наукових розвідок свідчить, що в теорії професійної освіти проблема формування професійної готовності майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку засобами виробничої практики не знайшла свого системного розв'язання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Залишається відкритим питання вдосконалення практичних вмінь і навичок майбутніх фахівців із фізичної терапії, ерготерапії в процесі роботи з дітьми дошкільного віку шляхом реорганізації виробничої практики.

Мета статті – обґрунтувати важливість і доцільність формування професійної готовності майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку засобами виробничої практики.

Досягнення мети дослідження потребувало використання низки **теоретичних методів** наукового пізнання: аналіз наукових джерел і нормативних актів із метою обґрунтування актуальності проблеми дослідження; систематизація та узагальнення результатів наукових розвідок щодо визначення провідних ідей дослідження; термінологічний аналіз для уточнення ключових дефініцій дослідження; структурно-логічний аналіз для виявлення важливих складових частин практичної підготовки фахівців із фізичної терапії, ерготерапії; а також **емпіричних методів**: опитування для виявлення негараздів в організації виробничої практики майбутніх фахівців із фізичної терапії, ерготерапії.

Виклад основного матеріалу. Кожна освітня програма передбачає необхідною складовою частиною виробничу практику, в процесі якої відбувається інтенсивне засвоєння теоретичних знань, набутих під час навчання, розвивається

усвідомлене ставлення до професійних умінь, розвиваються навички, які спонукають до професійного розвитку й саморозвитку, поглиблюється інтерес до професії. Як зазначає О. Сергійчук, виробнича практика є важливим етапом фахової підготовки й інструментом практичного опанування професією [6, с. 189]. Саме в процесі виробничої практики закладаються основи фахової діяльності, формуються професійні якості особистості й розвивається інтерес до майбутньої професії. Отже, виробничу практику необхідно сприймати провідною ланкою в процесі формування професійної готовності майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії (далі – ФТіЕ) до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку.

Зміст практики фахівців із ФТіЕ з фізичної реабілітації дітей дошкільного віку охоплює всі функції та види їхньої професійної діяльності. Під час виконання завдань програми практики передбачено практичний досвід щодо формування окремих умінь: умінь планувати, організовувати, здійснювати специфічні види професійної діяльності в умовах дошкільних і реабілітаційних закладів. Виконання обов'язків реабілітолога в процесі

виробничої практики сприяє формуванню навичок професійної рефлексії та саморозвитку, усвідомленню важливих психологічних якостей фахівця ФТіЕ, становленню та успішній професійній адаптації в майбутньому.

Як зазначають науковці О. Браславська, І. Макаревич, Г. Черкас, виробнича практика, в тому числі й майбутніх фахівців ФТіЕ, виконує низку функцій: адаптаційну, навчальну, виховну, розвивальну й діагностичну (рис. 1) [2; 8].

Також слід зважати на результати досліджень Н. Недосекової [5, с. 69–75], яка в організації виробничої практики виокремлює чотири етапи, які будуть доцільними для організації виробничої практики майбутніх ФТіЕ (рис. 2).

Узагальнення результатів наукових розвідок щодо організації виробничої практики майбутніх фахівців засвідчує, що практика організовується не лише з урахуванням загальнодидактичних принципів навчання, серед яких зв'язок навчання з життям, безперервність, послідовність, зв'язок теорії та практики, системність, наочність, індивідуалізація та диференціація та інше, а й специфічних принципів, серед яких відзначимо принципи

Рис. 1. Функції виробничої практики

динамічності й комплексності, інтеграції закладу освіти й бази практики, варіативності змісту, форм і методів навчання, колективного аналізу діяльності студентів та інші (їхній розширений перелік подано на рис. 3).

Виробнича практика майбутніх фахівців ФТіЕ проводиться після опанування студентами теоретичного матеріалу загальноосвітніх дисциплін (цикл загальної підготовки) й професійно орієнтованих дисциплін (цикл професійної підготовки).

У процесі виробничої практики теоретичні знання студентів і квазіпрофесійні уміння мають інтегрувати між собою та поглибитися, конкретизуватися, розвинути та удосконалитися. Саме в процесі виробничої практики майбутніх фахівців ФТіЕ в них формуються індивідуальні способи дій, напроцьовується індивідуальний стиль, відбувається опанування професійних функцій.

Основними завданнями (навчальними й практичними) майбутніх фахівців ФТіЕ в процесі

Рис. 2. Етапи організації виробничої практики

Рис. 3. Принципи організації виробничої практики

виробничої практики в дошкільних закладах є: спостереження за роботою реабілітологів; складання плану індивідуальних програм реабілітації окремих пацієнтів; співпраця (допомога) з персоналом ре-

білітаційної установи; виконання індивідуального завдання в галузі ФТіЕ (це може бути реферат або презентація або доповідь); накопичення матеріалу для кваліфікаційної роботи (рис. 4).

спостерігати за роботою реабілітологів, фізичних терапевтів, ерготерапевтів, які працюють у дошкільному закладі

- проводити оцінку стану фізичної реабілітації дітей дошкільного віку: збирати анамнез, проводити обстеження, обираючи адекватні методи обстеження (тести), які прийняті у фізичній терапії та ерготерапії, відповідно до стану дитини, враховуючи патологічні розлади органів та систем дитини з обмеженням життєдіяльності; проводити педагогічні спостереження, застосовуючи різноманітні вимірювання та оцінювальні шкали

планувати індивідуальну програму реабілітаційних заходів: аналізувати інформацію зібрану з медичних записів; виявляти основні проблеми та складати реабілітаційний прогноз; визначати короткотермінові та довготермінові цілі; вибрати відповідні методи реабілітації, включаючи їх послідовність, частоту та тривалість

- проводити реабілітаційні втручання (заходи), використовуючи різні форми лікувальної фізичної культури, методи масажу, механотерапію, фізіотерапію, ерготерапевтичні маніпуляції при фізичній реабілітації дітей дошкільного віку

співпрацювати в процесі проходження практики з персоналом закладу, дотримуючись деонтологічних принципів спілкування: зберігати конфіденційність інформації, уникаючи обговорення її зі сторонніми особами

- в процесі реабілітації забезпечувати поточний та етапний контроль за станом дитини з оцінкою ефективності проведення фізичної терапії та ерготерапії й аналізом отриманих результатів: спостерігати за симптомами та реакцією дитини на реабілітаційне втручання; вносити корекцію у програму, враховуючи результати спостереження та повторні обстеження дітей; надавати чіткі та стислі вказівки дитині для заохочення та досягнення оптимального результату; надавати практичні рекомендації членам сім'ї щодо подальшого відновлення функцій, правильного поводження; надавати долікарську допомогу при невідкладних станах

виконати індивідуальне завдання: підготувати реферат або презентацію на задану тематику, використовуючи тематичну науково-методичну літературу, Інтернет-ресурс

використати практичний досвід, набутий під час проходження практики (лабораторно-інструментальні результати оцінки ефективності застосовуваних реабілітаційних процедур при функціональних порушеннях органів і систем, зумовлених різними нозологічними формами захворювань чи травмами) для виконання кваліфікаційної роботи

Рис. 4. Завдання майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії під час проходження практики

Рис. 5. Розподіл відповідей за результатами опитування

Нами було проведено опитування, до якого залучено 54 студенти й 12 викладачів, яке мало на меті визначити недоліки в організації виробничої практики майбутніх фахівців ФТіЕ для успішного формування в них готовності до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку.

Опишемо отримані результати (рис. 5).

Розподіл відповідей на запитання анкети «Чи вважаєте Ви, що під час проходження виробничої практики набули здатностей до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку?» як суб'єктивну оцінку результатів практики подано на рис. 6.

Рис. 6. Суб'єктивна оцінка результатів практики щодо набуття здатностей до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку

Аналіз практичного стану розробленості проблеми організації виробничої практики майбутніх фахівців із ФТіЕ як невіддільного компонента їхньої професійної підготовки в контексті формування готовності до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку дозволив виокремити низку проблем:

- замалі щодо загальної теоретичної підготовки фахівців обсяги кредитів, що відведені на виробничі практики (6–9 кредитів до 240 загальних, з яких близько половини відводиться на теоретичну підготовку майбутніх фахівців ФТіЕ);
- орієнтування освітніх програм професійної підготовки майбутніх фахівців ФТіЕ більшою мірою на загальне теоретичне усвідомлення професійної діяльності, натомість незначними є акценти на теоретичну й практичну підготовку фахівців за спеціалізацією, зокрема до реабілітації дітей дошкільного віку;
- негативний вплив трендів збільшення самостійної роботи у вивченні кожної з дисциплін, що нівелює можливість якісної комунікації з фахівцями галузі, набуття практичних вмінь у навчальній аудиторії як квазіпрофесійному просторі;
- карантинні обмеження зумовили зменшення контактних годин із фахівцями й пацієнтами в так

відносно короткий термін виробничої практики, що знизило можливість формування професійної готовності майбутніх фахівців ФТіЕ до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку.

Висновки.

1. Однією з важливих складових частин формування професійної готовності майбутніх фахівців ФТіЕ до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку є виробнича практика, яка включена до освітньо-професійних програм їхньої підготовки й має на меті набуття навичок організації фахової діяльності, інтеграцію теоретичних знань і професійних умінь і навичок для розроблення індивідуальних програм фізичної реабілітації дітей дошкільного віку.

2. Виробнича практика майбутніх фахівців ФТіЕ з фізичної реабілітації дітей дошкільного віку виконує низку функцій: адаптаційну, навчальну, виховну, розвивальну й діагностичну й передбачає дотримання специфічних принципів: динамічності й комплексності, інтеграції закладу освіти й бази практики, варіативності змісту, форм і методів навчання, колективного аналізу діяльності студентів та інші.

3. У формуванні готовності майбутніх фахівців ФТіЕ до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку важливим є виконання в процесі виробничої практики низки специфічних завдань: спостереження за роботою реабілітологів; складання плану індивідуальних програм реабілітації окремих пацієнтів; співпраця (допомога) з персоналом реабілітаційної установи; виконання індивідуального завдання в галузі фізичної реабілітації дітей дошкільного віку; накопичення емпіричного матеріалу для виконання кваліфікаційного дослідження.

4. Аналіз практичного стану розробленості проблеми організації виробничої практики майбутніх фахівців із ФТіЕ в контексті формування в них готовності до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку дозволив виокремити низку проблем, які слід послідовно розв'язувати розробникам освітніх програм, аби поліпшити якість професійної підготовки й забезпечити успішне формування готовності майбутніх фахівців ФТіЕ до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку.

БІБЛІОГРІФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белікова Н.О. Підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності : теорія та методика : монографія. Київ : ТОВ «Козарі», 2012. 584 с.
2. Браславська О.В., Макаревич І.М. Сучасні підходи до створення організаційно-педагогічних умов педагогічної практики студентів ВНЗ. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2014. Ч. 1. С. 52–58.
3. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

4. Лянной Ю.О. Професійна підготовка магістрів з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах України. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and psychology*. 2015. III (29): 57. С. 39–42.

5. Недосєкова Н.С. Критерії та рівні сформованості готовності до професійної діяльності майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю в процесі виробничої практики. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. 2013. № 26 (279). С. 69–75.

6. Сергійчук О.М. Професійна компетентність у вищій педагогічній освіті – від теорії до практики.

Теоретична і дидактична філологія. 2017. № 24. С. 183–193.

7. Сущенко Л.П. Розвиток здібностей майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в процесі фахової підготовки. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2015. № 3 (31). С. 52–55.

8. Черкас Г.В. Педагогічна практика у системі підготовки вчителів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2008. № 8. С. 155–158.